NATJEČAJ ZA KRATKU PRIČU „TIPKA“

KNJIŽNICA ZA MLADE IVANA BANJAVČIĆA 8 KARLOVAC

3. MJESTO
Roman Šimunović
„Rečenica dulja od dvanaest riječi”

Rečenica dulja od dvanaest riječi

U školi je postojala nova uputa, pitanja se postavljaju tako da na njih učenik može odgovoriti u najviše dvanaest riječi.

Dulji su odgovori povećavali kognitivno opterećenje. Da, tako je pisalo u tom nekakvom priručniku. Na naslovnici je bilo nasmiješeno dijete s očima koje su blago svijetlile, jer je kampanju financirala tvrtka koja je proizvodila nastavne sustave, nadzorne sustave i sustave za predviđanje budućnosti. Razlika među njima bila je uglavnom računovodstvena.

Bio je zamjenski nastavnik. Imao je diplomu, ugovor na tri mjeseca i plaću gotovo jednaku onoj koju je njegova majka primala kad je on bio dijete. Samo što je tada novac vrijedio više, a budućnost nije imala pretplatu.

„Zašto su ljudi prestali čitati knjige?” upitao je razred.

Učenici su pogledali zaslone. Zasloni su pogledali učenike.

„Zbog promjene medijskih navika”, rekao je jedan dječak.

„Odgovor je prihvatljiv”, javio je sustav.

„A što ti misliš?”

Dječak se nasmiješio kao da je nastavnik napravio pogrešku. Pogledao je u stranu. U kutu učionice crveno se svjetlo upalilo pa ugasilo. Sustav je zabilježio produljeno vrijeme odgovora.

„Ne znam”, rekao je dječak.

Nastavnik je pričekao. Djeca su se počela vrpoljiti. Tišina im je bila nepristojna, gotovo agresivna. Nitko ih nije učio što se u njoj može dogoditi.

„Dobro”, rekao je napokon. „Idemo dalje.”
I to je bio cijeli sat.

Kod kuće je otac sjedio na terasi i gledao u zid.

NATJEČAJ ZA KRATKU PRIČU „TIPKA“

KNJIŽNICA ZA MLADE IVANA BANJAVČIĆA 8 KARLOVAC

Nekada je ondje bio voćnjak. Sada se iza dvorišne ograde dizao podatkovni centar, dug poput industrijskog predgrađa, osvijetljen ljubičastim trakama. Noću je izgledao kao svemirski brod koji je sletio bez namjere da ponovno poleti. Ventilatori su neprestano usisavali zrak iz naselja. Prozori su vibrirali. Ljeti je sobna temperatura znala prijeći trideset stupnjeva i nakon ponoći.

Na ugovorima je pisalo da je centar izgrađen u javnom interesu. Na zemljišnim knjigama da je zemljište uredno prenamijenjeno. Na internetu se moglo pronaći da tvrtka povećava energetsku učinkovitost i otvara nova radna mjesta. Otac je pokušao prodati kuću, ali više nitko nije želio živjeti uz njezin neprestani bas. Drugdje je kvadrat stana koštao više nego što bi oboje zaradili do mirovine. Na obali je bilo prevruće, na sjeveru su kuće već kupovali fondovi, a u gradovima su ljudi plaćali najam za sobe u kojima se nije moglo otvoriti prozor.

„Svijet je otišao naprijed”, rekao je otac. „A nama je, sine, sve ostalo isto.”
Na trenutak se nasmijao, kratko i suho.

„Samo je sad skuplje.”

Majka je kroz kuhinjski prozor protresla stolnjak. Prašina se zadržala u zraku, osvijetljena plavim treperenjem reklamnog panoa. Zaposlena je bila u praonici koja je opsluživala hotelske komplekse. Njezina plaća nije rasla godinama. Rasli su ciljevi, brzina strojeva i broj komada koje je morala obraditi po satu.

Kad je bila mlada, govorila mu je da se treba školovati. Sad ga je ponekad pitala zašto je studirao toliko dugo ako i dalje nema dovoljno novca.

Nije znala da ga to pitanje boli. Ili je znala pa nije znala kako drugačije pitati.

Otvorio je usta da joj objasni kako tehnološki napredak ne podrazumijeva jednaku raspodjelu njegovih koristi. Rečenica je već bila spremna, s urednim uzrokom i posljedicom. U glavi mu se pojavio njezin dlan, ispucan od deterdženta.

„Jesi li umorna?” pitao je.

„Nisam”, rekla je.

I otišla leći.

NATJEČAJ ZA KRATKU PRIČU „TIPKA“

KNJIŽNICA ZA MLADE IVANA BANJAVČIĆA 8 KARLOVAC

Razgovori su postajali sve jednostavniji. Ne zato što ljudi više nisu imali što reći, nego zato što se svaka rečenica mogla završiti prije nego što bi nešto otkrila.
U trgovini bi blagajnica pitala želi li račun. U autobusu bi sustav govorio da je putovanje uspješno optimizirano. U ambulanti bi čovjek opisao bol, a zaslon bi mu predložio kategoriju. Na društvenim mrežama svi su se slagali ili nisu slagali, često s istim licima i istim izrazima, kao zbor koji je zaboravio pjesmu, ali nastavlja otvarati usta.

Jednom je nastavnik pitao kolegicu što misli o učenicima koji više ne mogu pratiti duži tekst.

„Pad pažnje”, odgovorila je.

„Ali zašto?”

„Digitalno okruženje.”

„A zašto je takvo okruženje postalo normalno?”

Kolegica je spustila pogled na svoj zaslon. U kutu se pojavila obavijest: Vaš je sastanak premašio preporučeno trajanje.

„Ne znam što želiš da ti kažem”, rekla je.

Nije želio da mu kaže išta određeno. Htio je samo da ostane u pitanju dovoljno dugo da ono postane njihovo.

Ali ljudi više nisu ostajali. Pitanja su im bila nalik vratima koja se sama zatvaraju.

U podrumu obiteljske kuće još se čuvala kutija knjiga. Između raspadnutih udžbenika pronašao je Freudovo Tumačenje snova. Knjiga je mirisala na vlagu i prašinu. Na prvoj stranici netko je davno podcrtao rečenicu koju više nije mogao pročitati do kraja.

NATJEČAJ ZA KRATKU PRIČU „TIPKA“

KNJIŽNICA ZA MLADE IVANA BANJAVČIĆA 8 KARLOVAC

U toj je kući sve bilo prekinuto: očev san o vlastitoj radionici, majčino školovanje, njegova želja da piše. Nije znao postoji li za to stručan naziv. Možda se ono potisnuto vraća u snovima; možda se vraća kao zujanje strojeva kroz zid, kao ljutnja bez predmeta, kao dijete koje u razredu ne može dovršiti misao, a zna da bi trebalo.

Te je noći sanjao kako piše na komadu papira. Rečenice su mu bile duge, pune zareza, zagrada i misli koje su se predomišljale usred vlastita tijeka. Pisao je riječ ja, ali olovka bi svaki put, čim bi je dovršio, sama prešla preko nje i zamijenila je riječju mi.

Probudio se prije svitanja.

Na školskom sustavu postojala je rubrika za osobni doživljaj. Učenici su ondje mogli odabrati: zadovoljan, neutralan, zabrinut, motiviran. Riječ ja nije bila zabranjena. Samo se više nije nudila kao početak rečenice. U izvještajima se smatralo da individualno formulirani odgovori otežavaju usporedivost podataka.

Sjeo je za stol i pokušao napisati nešto što nije izvještaj.

Moja majka ne može spavati.

Izbrisao je.

Moj otac gleda zid.

Izbrisao je i to.

U dvorištu nam radi stroj koji troši više struje nego cijela naša ulica, a ja ne znam kako da objasnim majci zašto ne možemo otići.

Ostao je gledati u posljednju rečenicu. Bila je preduga. Nije imala dobar završetak. Nije nudila rješenje, preporuku ni mjerljiv ishod.

NATJEČAJ ZA KRATKU PRIČU „TIPKA“

KNJIŽNICA ZA MLADE IVANA BANJAVČIĆA 8 KARLOVAC

Sačuvao ju je.

Sljedećeg dana pitao je učenike da napišu što ih plaši.

Sustav je odmah ponudio predložak: Bojim se neuspjeha. Bojim se promjena. Bojim se neizvjesnosti.

Djevojka u posljednjoj klupi nije ništa odabrala. Dugo je gledala prazan prostor za odgovor. Zatim je počela tipkati, sporo, jednom rukom.

Bojim se da ću se jednog dana probuditi i više neću znati da nešto nije u redu.
Nastavnik je pročitao rečenicu dvaput.

Sustav ju je označio kao predugu, neodređenu i emocionalno neproduktivnu.

„Što to znači?” pitao je.

Djevojka je slegnula ramenima. Prsti su joj ostali na tipkovnici.

„Ne znam kako drugačije.”

Ovaj put nije joj objasnio što znači njezina rečenica. Nije pretvorio njezin strah u pojam koji bi mogao obraditi, klasificirati i odnijeti kući kao dokaz da je razumio svijet.

Nakon nastave isključio je zaslon. U učionici je na nekoliko sekundi zavladala tišina, a zatim se začuo šum ventilacije, udaljeni zvuk strojeva i nečiji smijeh iz hodnika.

Nije znao je li učenici čuju.

Možda su je čuli cijelo vrijeme.

Možda je samo trebalo prestati govoriti da bi se mogla čuti.

Kod kuće ga je majka pitala što je bilo u školi.

NATJEČAJ ZA KRATKU PRIČU „TIPKA“

KNJIŽNICA ZA MLADE IVANA BANJAVČIĆA 8 KARLOVAC

Već je imao spreman odgovor. Govorio je o padu jezične kompetencije, algoritamskom posredovanju, kognitivnom zamoru, kapitalu koji izvlači vrijednost i iz ljudske pozornosti. Govorio je dugo, precizno, gotovo bez daha.

Majka ga je slušala dok je odlagala radnu odjeću u košaru.

Kad je završio, pitala je:

„A jesi li ti dobro, sine?”

Nije odmah odgovorio.

Iza zida podatkovni je centar nastavio raditi. Tisuće strojeva prerađivale su pitanja, odgovore, snove, fotografije, glasove ljudi koji su vjerovali da nešto govore samo sebi. Njihovi su vlasnici živjeli daleko. Njihova se dobit povećavala. Njegova plaća ostala je ista.

Uzeo je majku za ruku.

„Ne znam”, rekao je.

Bila je to prva rečenica toga dana koju nije morao skratiti.